
The Antiphysical Review

Founded and Edited by M. Apostol

212 (2018)

ISSN 1453-4436

Din nou despre cercetarea stiintifica din Romania

M. Apostol

Department of Theoretical Physics, Institute of Atomic Physics,

Magurele-Bucharest Mg-6, POBox Mg-35, Romania

email: apoma@theory.nipne.ro

Guvernul Romaniei pregateste o ordonanta de urgenta privind cercetarea stiintifica din Romania. Textul proiectului acestei ordonante este, ca de obicei, vag, lipsit de vreun continut substantial, este retoric, usor ditirambic, nu abordeaza problemele reale ale subiectului. Gasesc ca n-ar fi lipsit de interes sa prezint din nou aceste probleme aici.

Calitatea invatamintul de stiinte din Romania este foarte slaba. Ca urmare, cercetarea stiintifica din Romania nu are o sursa autohtona de recrutare a cercetatorilor. Daca vom mari salariile, vor veni in instituturile de cercetare romanesti tineri din strainatate, fie straini, fie romani care se intorc de la studii. Nu sint mult mai bine pregatiti in comparatie cu absolventii de facultati din Romania. Dar un astfel de curs pare sa fie incurajat de politicienii si administratorii romani de cercetare stiintifica, fiindca se inscrie in directia "globalizarii si integrarii". Ne vom integra intr-un ansamblu global, dar ne vom integra ca o anexa. Nu cred ca o astfel de evolutie este satisfactoare. Exista in jurul nostru, in Romania, tineri care ar avea interes, dorinta si calitatile necesare pentru stiinta. Romania nu le ofera nici o sansa sa-si urmeze acest interes, sa-si satisfaca aceasta dorinta, sa-si dezvolte aceste calitati. O astfel de politica inseamna distrugerea populatiei romanesti.

Proiectul ordonantei de urgenta reia leitmotivul ca cercetarea stiintifica ar contribui la dezvoltarea economiei (mai mult, ar fi "principala forta generatoare de progres economic si social"). Acest enunt este fals. Cercetarea stiintifica nu contribuie la dezvoltarea economiei; decit, poate, intr-un mod foarte indirect si mediat. Aceasta formulare este o lozinca politicianista. Ea este proclamata aproape la modul general, peste tot. SUA adauga militarizarea si "conducerea" intelectuala. Politicienii de peste tot declama acest slogan, dar multi dintre ei nu cred in el; in orice caz, el nu functioneaza. De aceea, cind auzim o astfel de lozinca trebuie sa fim in garda ca ea este o simpla vorba goala. Pentru ca cercetarea stiintifica sa poata sa-si aduca aportul la dezvoltarea economica trebuie sa existe contacte de consultanta intre cercetatori si agentii economici. E posibil ca cercetatorii sa-i poata ajuta pe acesti agenti in aspectele stiintifice ale problemelor pe care acesti agenti le-ar putea avea. Cam la atita se reduce rolul pe care cercetarea stiintifica l-ar putea avea in dezvoltarea economica; un rol foarte indirect. Este adevarat ca realizările tehnologice, care au schimbat fundamental viata oamenilor, incorporeaza rezultate stiintifice. Dar aici nu trebuie sa confundam rezultatul cu procesul. Aceste realizari tehnologice nu au fost facute de cercetarea stiintifica, ele au fost facute de dezvoltarea tehnologica. Daca dorim sa avem produse tehnologice trebuie sa facem exact ceea ce ne dorim, adica sa cultivam dezvoltarea tehnologica; aceasta se face prin crearea de ingineri si de laboratoare aplicative. Contactele de consultanta intre cercetatori si agentii economici sint practicate in tarile dezvoltate. Ele ar trebui dezvoltate si in Romania, mai ales daca e sa adoptam "bunele practici" din alte parti, despre care obisnuim sa facem atita vorbire. (Ma intreb cu cita sinceritate).

Daca cercetarea stiintifica nu are valoare economica, atunci ce fel de valoare are, daca are vreuna? Cercetarea stiintifica are o valoare spirituala. Ea satisface, implineste, raspunde la curiozitatea naturala umana de a investiga stiintific fenomenele. Cercetarea stiintifica dezvoltata stiintele. Ea are valoare sociala si culturala. Daca acest lucru ni se pare prea putin, desigur, putem renunta la organizarea si finantarea cercetarii stiintifice de stat in Romania. Dar daca hotarim, totusi, sa finantam aceasta cercetare, ar trebui sa o facem la modul serios, nu ridicol si aberant cum facem acum. Mai intii, ar trebui sa stabilim o grila unica de salarizare, fixa, a tuturor categoriilor de cercetatori din sistemul de cercetare stiintifica de stat. Intre altele, categoriile de cercetatori ar trebui simplificate. Ar trebui sa existe trei categorii: cercetatori stagiaci (cu un stagiul substantial, de exemplu cinci ani), cercetatori clasa a doua si cercetatori clasa intii. Ar trebui desfiintat sistemul de asa-zise proiecte de cercetare, prin care unii cercetatori isi pot adauga venituri suplimentare la salariu. Este curios ca un astfel de sistem nu exista nicaieri in lume, numai Romania il practica cu nonsalanta. Exista proiecte de cercetare in lume, dar ele servesc la achizitionarea de echipament, la acoperirea costurilor de participare la manifestari stiintifice, la angajarea temporara a cercetatorilor tineri, incepatori (doctoranzi, post-doctori); aceste proiecte nu contribuie suplimentar la salariile cercetatorilor. Politicienii cercetarii stiintifice din Romania se cred "destepti". Ca sa arate, chipurile, ca ne aliniem cercetarii din tarile dezvoltate, au adoptat si ei sistemul de proiecte, dar l-au amendat, in mod viclean, cu adausul la salariu. S-a creat astfel o mare sursa de coruptie in cercetarea stiintifica romaneasca. Astfel de proiecte sunt atribuite, chipurile, prin competitie unei camarile obediente care "intoarce ban" la sefii ce le-au acordat proiectele. Guvernul Romaniei ar trebui sa excluda definitiv din politica cercetarii stiintifice romanesti pe acesti raufacatori. Nu este clar din textul proiectului ordonantei de guvern daca sistemul de proiecte este eliminat din finantarea cercetarii romanesti. Textul este confuz, neclar. S-ar putea ca acest sistem sa fie eliminat. El ar trebui pastrat, dar fara adaus la salariu. Eliminarea lui totala n-ar fi decit o alta masura politicianista, menita probabil sa dea satisfactii de moment masei de votanti.

Un alt pasaj, important dar la fel de confuz, din proiectul ordonantei de guvern vorbeste de o finantare a cercetarii stiintifice de la bugetul de stat in proportie de maxim 70% din necesarul pe un an; restul ar trebui asigurat din "alte surse". Sa reiasa de aici ca in cinci ani finantarea ajunge la 1.5%? E ridicol si aberant. Motivarea unei astfel de masuri pare sa fie dorinta de stimulare a cercetarii de a atrage fonduri economice. Dupa cum am vazut mai sus acest lucru este imposibil. In mod corect, desigur; ca orice lucru, el poate fi falsificat. Iata cum lipsa de cunoastere, atitudinea puerila, capricioasa, aberanta, "desteptaciunea" pot duce la coruptie.

Pe de alta parte, salariile in cercetarea stiintifica romaneasca au crescut recent. Nu se cunoaste nici baza legala a acestei cresteri, nici sursa de finantare, nici motivul. Acest fenomen se inscrie probabil in actiunea generala, recenta, a guvernului Romaniei de a ridica veniturile populatiei. (Sper ca guvernantii sa fi avut grija de inflatie). Guvernantii Romaniei isi inchipuie, probabil, ca daca dau bani mai multi oamenilor ("dezvolta resursa umana"), atunci oamenii vor munci mai bine, mai cu spor si Romania se va dezvolta economic si social. Nimic mai fals. Banii multi nu fac decit sa creeze imbuibati lenesi si incompetenti. Dezvoltarea se face prin munca, munca se face prin motivatie iar motivatia are o singura sursa: dreptatea. Un exemplu din cercetarea stiintifica ar fi edificator in acest context mai general. Bugetele nationale de cercetare stiintifica ale tarilor dezvoltate sunt de ordinul 2-3% din produsul lor intern brut. Romania are constant un buget al cercetarii de 0.2%. Guvernantii Romaniei cred in mod eronat ca daca Romania ar avea si ea un buget de 1-2% pentru cercetare, atunci cercetarea stiintifica din Romania ar fi la fel de dezvoltata ca in tarile dezvoltate. De altfel, proiectul acestei ordonante de urgenta prevede un buget de 1% pentru cercetarea stiintifica din Romania, ce ar urma sa fie atins pina in anul 2020. Se pare ca Uniunea Europeana le-ar reprosa guvernantilor Romaniei ca au un buget scazut pentru cercetarea stiintifica, si ca, deci, cercetarea stiintifica in Romania ar fi sub-dezvoltata. Atunci, guvernantii

Romaniei cred ca daca vor mari bugetul, va creste si cercetarea. Acest “rationament” este evident fals, cu totul eronat, el da masura puterii de judecata a politicianilor Romaniei, masura maturitatii lor. Problema este complet inversata. Daca cercetarea stiintifica din Romania ar fi dezvoltata, atunci ea ar fi comparabila cu cercetarea stiintifica din tarile dezvoltate si ar avea un buget de 1-2%. Nu se poate cheltui tot bugetul cercetarii pe salarii, el ar trebui absorbit in investitii, in achizitionarea, constructia echipamentelor, tehnologiilor, care sa serveasca activitatea stiintifica; pentru a fi absorbiti banii de cercetare stiintifica e nevoie de initiativa, de competenta, de idei, de imaginatie, de dorinta de a munci. Toate acestea lipsesc in cercetarea stiintifica romaneasca. Prin urmare, cercetarea stiintifica din Romania nu poate absorbi un buget mare. Sintem condamnati la inapoiere. Aceasta situatie este generata de ani indelungi, si persistenti, de politizare, de marginalizarea, anonimizarea, descurajarea sau de-a dreptul eliminarea competentelor, valorilor din cercetarea stiintifica romaneasca. Desigur ca acest proces se poate reverse, in principiu, dar reversarea necesita o reforma profunda, o reforma care trebui sa inceapa cu respectul valorilor si utilizarea lor.

O plaga serioasa a cercetarii stiintifice din Romania este cerinta competitivitatii si evaluarea cercetarii prin prisma acestei cerinte, atat la nivel institutional cit si la nivel individual. Aplicarea acestui concept, imprumutat din viata economica, sociala (sportiva?), la cercetarea stiintifica este improprie si imposibila. Este adevarat ca aceasta cerinta este un slogan aproape universal astazi, dar asta nu inseamna ca el este corect, adecvat. Nu este. Argumentul alinierii la vorbele comune este un argument fals. Alinierea nu este un scop absolut, in sine, este numai un mijloc. Trebuie sa observam ca tarile dezvoltate care profeseaza acest slogan, mai intii, nu au, totusi, o cercetare stiintifica de excelenta stiintifica, ele au numai o buna activitate care trece sub numele de cercetare stiintifica; apoi, mai trebuie sa observam ca ele nu aplica acest slogan in mod absolut, sint mult mai duplicitare decit ne place sa credem, ele una spun, si alta fac. Desigur, ne putem propune sa facem si noi ca ele, desi ar fi foarte dezagreabil. Dar pentru asta nu e nevoie sa aplicam principiul competitivitatii, ar trebui sa facem exact ce ne-am propus. Singura competitie in cercetarea stiintifica autentica este cu propriul profesionalism, cu propria competenta, cu propriile limite. Prin natura profesiei, rezultatele cercetarii stiintifice sint facute publice, evaluarea lor se face de catre cercetatorii insisi in mod natural, ea nu este foarte utila, e mai mult un obicei orientativ, o evaluare face in final istoria. Dorim sa ne erijam in istorie, sa fim proprii nostri istorici? E aberant, complet deplasat. Desigur, o anumita reglementare sociala, profesionala a activitatii de cercetare stiintifica trebuie sa existe, ea se face prin metode simple, de catre cercetatorii insisi, sub un control minimal al respectarii normelor sociale. Poate ne gindim, de exemplu, ca ar putea sa apara cercetatori, grupuri de cercetatori, institutii de cercetare care n-ar mai avea rezultate, n-ar mai lucra, n-ar mai munci, si ca o astfel de situatie ar trebui “rezolvata”, nefiind prea acceptabila. Desigur, o astfel de situatie trebuie rezolvata, dar rezolvarea ei nu se face prin criterii, automat, prin legi si norme. Se face prin analiza, prin discutii, prin cunoasterea fenomenului, prin investigarea lui. Cind ajungem sa-l cunoastem vom gasi si rezolvarea, si ea va fi acceptata de toti. Trebuie sa avem mult mai multa incredere in cunoastere, in stiinta. E adevarat ca automatele ne rezolva astazi multe probleme (inclusiv probleme de cercetare stiintifica), dar niciodata ele nu ne rezolva probleme nedefinite, nu rezolva acele probleme pe care nu le putem defini, nu le cunoastem.

Evaluarea cercetarii stiintifice din instituturile de cercetare romanesti se face astazi dupa un “punctaj” stabilit arbitrar si ad-hoc de vreun conclave sau altul de directori, manageri, consilieri, sfertodocti si sicofanti. De exemplu, o publicatie stiintifica se puncteaza, sa zicem, cu 10 puncte. Nimeni nu se uita ca, poate, acea publicatie este irelevanta, este lipsita de orice continut stiintific, nu are nici o valoare stiintifica. E suficient ca este publicata intr-o revista, evaluatorii au incredere oarba in revistele stiintifice, mai ales daca sint straine; ceea ce nu a intirziat sa produca comitete editoriale corupte, oneroase, interesate sa produca faima, sa confectioneze vedete stiintifice pe

bani. Comitetele manageriale care promoveaza aceasta aberatie spun ca ele nu se pricep la stiinta, fara sa observe ca daca nu se pricep ar trebui sa nu evalueze. Asta nu este numai lipsa de logica, este lipsa de moralitate. O cauza importanta a decaderii cercetarii stiintifice in Romania este perpetuarea acestor manageri in functie.

Pentru a organiza, cultiva, reglementa, finanta cercetarea stiintifica e nevoie de o minima educatie stiintifica si de o minima cunoastere a fenomenului numit cercetare stiintifica. In aceasta privinta, proiectul ordonantei de guvern prevede un colegiu national, trei consilii nationale, un comitet national, alte comisii, paneluri, etc. Poate ca birocratia excesiva nu e cel mai mare rau, dar daca aceste "organisme de conducere si coordonare" vor functiona dupa criteriile formale, dupa "punctaje", in ideea ca aplicandu-le semi-automat vor fi exonerati de responsabilitatea cunoasterii, atunci aceasta situatie va fi foarte daunatoare; cum s-a dovedit a fi fost pina acum. Intre altele, stiinta ne invata ca un set formal de reguli duce in cel mai bun caz la imposibilitatea functionarii lui. In practica, el duce aproape necesar la greseli daunatoare, grave, la injustitie. Lasind la o parte faptul ca un astfel de set formal poate fi oricind falsificat, fiind astfel o invitatie la coruptia care nu intirzie niciodata sa apara in astfel de cazuri.